

บทที่ 2

งานด้านการเขียนและการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์โดยตรงในประเทศไทยนั้นยังไม่เคยมีผู้ใดทำมาก่อน แต่มีงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง ส่วนใหญ่เป็นการวิจัย เรื่องการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับต่าง ๆ ผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องข้างต้นนี้ปรากฏสอดคล้องกันว่า ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนสังคมศึกษาไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควรก็คือ แบบเรียนยังมีขอบกรอบในด้านต่าง ๆ เช่น เนื้อหา ภาพประกอบ ส่วนวนภาษา การจัดทำรูปเล่ม ฯลฯ ซึ่งควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น จากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของแบบเรียนในกระบวนการเรียนการสอน และเป็นสาเหตุจูงใจอีกประการหนึ่งให้เลือกทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" การวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

ปีพ.ศ. 2504 ซีริน ปาเทอเรีย¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้อุปกรณ์ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้อุปกรณ์การสอนของครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และเพื่อจะศึกษาว่าครูได้ดำเนินการสอนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสังเกตการสอนของครูในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสาธิตรวม 4 โรงเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส่วนใหญ่ ไม่ใคร่เห็นประโยชน์ของการใช้อุปกรณ์การสอน ทั้งยังไม่ทราบวิธีใช้อุปกรณ์ หรือวิธีผลิตอุปกรณ์ง่าย ๆ ขึ้นใช้เพื่อประกอบการสอนให้เกิดผลดี โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้แบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ เนื้อหาวิชา ส่วนวนภาษา และขนาดตัวอักษรในแบบเรียนมีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับวัยของนักเรียน ภาพประกอบมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง แต่ไม่ชัดเจน และไม่มีสีสัน ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า อุปกรณ์การสอนจะให้ประโยชน์ต่อเมื่อครู

¹ ซีริน ปาเทอเรีย, "การใช้อุปกรณ์ในการสอนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2504) (อัครสำเนา)

มีความเข้าใจเป็นอย่างดีถึงหลักและวิธีใช้อุปกรณ์นั้น ๆ ครูจะต้องมีความรู้ทางจิตวิทยา การเรียนรู้ มีทักษะในการใช้อุปกรณ์การสอนโดยฝึกฝนตนเองหรือเช่ารับการอบรมอยู่เสมอ เนื่องจากอุปกรณ์การสอนแต่ละอย่างย่อมต้องการวิธีใช้ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ครูควรมีทักษะในการเลือกและประเมินค่าของแบบเรียนและอุปกรณ์การสอนอีกด้วย

ปี พ.ศ. 2506 ภัทรพร ทิพย์รักษา² ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความช่วยเหลือด้านวิชาการที่ครูสังคมนตรีศึกษาต้องการ" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความต้องการของครูสอนวิชาต่าง ๆ ในหมวดสังคมนตรีศึกษา เพื่อหาทางปรับปรุงการสอนวิชานี้ให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูที่สอนสังคมนตรีศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 ของโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ประเภทละ 18 โรงเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูที่สอนวิชาสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการทำหลักสูตร และประมวลการสอนวิชาสังคมนตรีศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอปัญหาต่าง ๆ ต้องการให้มีการอบรมวิชาสังคมนตรีศึกษาปีละครั้ง ครูเต็มใจรับฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของศึกษานิเทศก์ ครูส่วนใหญ่ต้องการให้แก้ไขปรับปรุงแบบเรียนใหญ่ถูกต้อง โดยไม่ขาดตกบกพร่องหรือผิดพลาดทั้งตัวสะกด เนื้อเรื่อง ตลอดจนจนตัวเลขสถิติต่าง ๆ และต้องการให้ศึกษานิเทศก์จัดเอกสารที่เป็นศูนย์รวมข่าวให้ความรู้และตอบปัญหาสังคมนตรีศึกษา

004976

ปี พ.ศ. 2508 จิตรบุญธรรม เหว้าฉานา³ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมนตรีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมนตรีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 100 คน และนักเรียนจำนวน 300 คน ในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียน

² ภัทรพร ทิพย์รักษา, "ความช่วยเหลือด้านวิชาการที่ครูสังคมนตรีศึกษาต้องการ"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2506) (อัครสำเนา)

³ จิตรบุญธรรม เหว้าฉานา, "การสำรวจปัญหา และอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมนตรีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508) (อัครสำเนา)

ราษฎร โรงเรียนสาธิตและโรงเรียนในโครงการปรับปรุงของกรมวิสามัญศึกษาในจังหวัดพระนครและธนบุรีรวม 20 โรงเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า แบบเรียนเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพราะเนื้อเรื่องไม่ตรงตามข้อเท็จจริง ปี พ.ศ. หรือ ค.ศ. ที่อ้างในแบบเรียนแต่ละเล่มไม่ตรงกัน ไม่มีภาพประกอบและแบบฝึกหัดท้ายบท หรือมีน้อยเกินไป ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า แบบเรียนเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพราะบางโรงเรียนยังคับให้ใช้แบบเรียน นักเรียนจะเรียนวิชาสังคมศึกษาได้ดี มีความรูกว้างขวางก็ต้องอ่านหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ ร่วมกับแบบเรียนด้วย กรมวิชาการและผู้หน้าที่เกี่ยวข้องของการศึกษาคควรปรับปรุงแบบเรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตรและประมวลการสอน ให้มีเนื้อเรื่องตรงตามข้อเท็จจริง ตัวสะกดถูกต้อง ส่วนวนภาษา เข้าใจง่าย ภาพประกอบชัดเจน สวยงาม ทันสมัย และมีจำนวนมากพอสมควร ตัวอักษรชัดเจนและมีแบบฝึกหัดท้ายบททุกบท นอกจากนี้ควรควรศึกษาคนควาจากแบบเรียนหลาย ๆ เล่ม เพื่อสำรวจความถูกต้องและข้อเท็จจริงที่แน่นอนของเนื้อหาวิชา โรงเรียนควรจัดหนังสือประเภทต่าง ๆ ให้ครูและนักเรียนได้ใช้ ศึกษาคนควาอย่างพอเพียง

ปี พ.ศ. 2508 James Patterson⁴ ทำการวิจัยเรื่อง "Problems in Social Studies in Thai High Schools" โดยใช้เวลาหนึ่งปีสัมภาษณ์ครูผู้สอนสังคมศึกษาในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด ผลการวิจัยปรากฏว่าปัญหาในการสอนวิชาสังคมศึกษาสรุปที่สำคัญได้ 9 ปัญหาคือ ปัญหาเกี่ยวกับการสอน ปัญหาเกี่ยวกับตัวครู ปัญหาการขาดแรงจูงใจ ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียน ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชา ปัญหาการมีหลักสูตรเพียงหลักสูตร เดียวซึ่งมีลักษณะกว้างเกินไป การขาดแคลนแหล่งคนควา การขาดเสรีภาพทางดานวิชาการ และการขาดแหล่งคนควาหาข้อเท็จจริงในการวิจัย ในจำนวนปัญหาทั้งหมดนี้ ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนนับเป็นปัญหาที่น่าหนักใจที่สุด

⁴ James Patterson, "Problems in Social Studies in Thai High Schools" The Social Studies, Vol. 2 (February, 1966), pp. 61-64.

เนื่องจากในประเทศไทยมีการแต่งแบบเรียนน้อยมาก ส่วนใหญ่ใช้แบบเรียนภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะระดับมหาวิทยาลัย และมีผู้เรียนส่วนน้อยที่สามารถเข้าใจภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบว่า การสอนสังคมศึกษาในประเทศไทยนั้น ยังมีความต้องการแบบเรียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษอีกมาก แมวกระทรวงศึกษาธิการจะได้พยายามส่งเสริมการแต่งแบบเรียนให้มากขึ้น แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะผู้แต่งได้คาดหมายน้อย ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า รัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษาให้มากขึ้นกว่าเดิม จัดโครงการผลิตและส่งเสริมการผลิตแบบเรียนทุกระดับ และกระทรวงศึกษาธิการ ควรสนับสนุนเอกชนให้แต่งแบบเรียนเพิ่มขึ้นโดยให้ทุนอุดหนุนอย่างขอเพียง

ปี พ.ศ. 2510 สุปาณี โคตรจรัส⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 100 คน และนักเรียนจำนวน 1064 คน ใน โรงเรียนรัฐบาลทั้งโรงเรียนชาย โรงเรียนหญิง และโรงเรียนสหศึกษาในจังหวัดพระนครรวม 18 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ทั้งครูและนักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาสังคมศึกษา วิชาในหมวดสังคมศึกษา ที่นักเรียนส่วนใหญ่ชอบมากที่สุดคือวิชาประวัติศาสตร์ แต่การสอนของครูยังมีประสิทธิภาพต่ำ เพราะความไม่สอดคล้องระหว่างเนื้อหาของหลักสูตร ครูประสบปัญหาในเรื่องการใช้อุปกรณ์การสอน และโรงเรียนยังขาดอุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยรวมทั้งหนังสืออ่านประกอบสำหรับครูและนักเรียนในห้องสมุดมีน้อย นอกจากนี้สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ให้นักเรียนไม่คอยสนใจและอยากเรียนวิชาสังคมศึกษาเพราะแบบเรียนยังไม่เหมาะสมทั้งในด้านเนื้อหาวิชาและการจัดทำรูปเล่ม ครูสังคมศึกษามักประสบปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนในเรื่องภาษาที่ใช้ในแบบเรียนไม่รัดกุมทำให้สื่อความหมายได้หลายอย่าง

⁵ สุปาณี โคตรจรัส, "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510) (อัครสำเนา)

เนื้อหาบางตอนไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง เนื้อหายากเกินไป และเนื้อหาสั้นเกินไปจนทำให้ไม่เข้าใจ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่ากระทรวง ศึกษาธิการ ควรปรับปรุงประมวลการสอนและแบบเรียนให้เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของนักเรียน และให้ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบันด้วย หัวหน้าสายและครูควรจะเป็นผู้พิจารณาเลือกว่าหนังสือเล่มใดเหมาะที่จะใช้เป็นแบบเรียนและเล่มใดควรจะเป็นหนังสืออ่านประกอบ

ในปีเดียวกันนี้ พาณี แสงกิจ⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำทัศนะคติของครูและนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการเรียนการสอนวิชานี้มาพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงวิชาสังคมศึกษาให้ดีขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 51 คน และนักเรียนจำนวน 677 คนในโรงเรียนรัฐบาลรวม 13 โรงเรียน ผลการวิจัยส่วนหนึ่งในด้านที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียนสังคมศึกษาคือครูมีความเห็นว่าแบบเรียนมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะเป็นแหล่งวิชาแห่งแรกและแม้ว่าโรงเรียนส่วนมากมีห้องสมุด แต่ก็ขาดหนังสือสำหรับคนคว่าเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามแบบเรียนยังมีข้อบกพร่องซึ่งได้แก่เนื้อหาสั้นเกินไปจนไม่เข้าใจ ใช้ภาษาไม่รัดกุมทำให้เข้าใจความหมายได้หลายอย่าง เนื้อหาบางตอนยังไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง และไม่มีคำถามและแบบฝึกหัดท้ายบท ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่ากระทรวง ศึกษาธิการ ควรปรับปรุงหลักสูตร ประมวลการสอน และแบบเรียนให้เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของนักเรียน อาจารย์ใหญ่และหัวหน้าสายวิชาควรร่วมกันพิจารณาและเลือกแบบเรียนที่คิดว่ามีคุณภาพและเหมาะสมกับเด็กในแต่ละระดับชั้นทั้งในด้านเนื้อหา กระดาษที่ใช้พิมพ์ ลานวนภาษา ภาพ แผนภูมิประกอบ และแบบฝึกหัดท้ายบท

⁶ พานี แสงกิจ, "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510) (อัครสำเนา)

ปี พ.ศ. 2513 อมรา มนัสวานิช⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหา การสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา 2" เพื่อศึกษาปัญหาและสถานะของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนวิชานี้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของครูและนักเรียน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 60 คน และนักเรียนจำนวน 475 คน ในโรงเรียนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ 18 แห่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า การเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษาขาดประสิทธิภาพเนื่องจากขาดครูที่มีคุณวุฒิ ขาดแหล่งวิทยากร ขาดอุปกรณ์การสอนโดยเฉพาะในวิชาประวัติศาสตร์ และหนังสืออ่านประกอบมีจำนวนไม่พอเพียง หนังสือที่ครูส่วนใหญ่ใช้สอนประกอบการสอนได้แก่แบบเรียนสังคมศึกษาในระดับชั้นต่าง ๆ นอกจากนี้ นอกจากนี้ยังพบว่าหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเพราะไม่อาจนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือแบบเรียนไม่น่าสนใจ เนื้อหาสั้นเกินไปทำให้เข้าใจยาก และนักเรียนมีความเห็นว่าแบบเรียนควรได้รับการปรับปรุงโดยเพิ่มเติมเรื่องราวให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีวิธีการเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจเข้าใจง่าย มีการเรียงลำดับเนื้อหาก่อนหลังเพื่อไม่ให้สับสน เรื่องราวที่เกี่ยวกับสงครามในประวัติศาสตร์ควรแบ่งหัวข้อเป็นสาเหตุ พฤติกรรม และผลเพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย ควรมีบทสรุปคำถาม และแบบฝึกหัด ท้ายบทเรียน เพิ่มภาพประกอบให้มากขึ้น ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่า กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยอยู่เสมอ

⁷ อมรา มนัสวานิช, "การศึกษาปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนรัฐบาลในภาคการศึกษา 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านศึกษามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513) (อัคราเนา)

ปี พ.ศ. 2514 วรรณ วลัยธานี⁸ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครู
 สังกศศึกษาเกี่ยวกับแบบเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพระนครและธนบุรี" เพื่อศึกษา
 ความคิดเห็นของครูสังศศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของแบบเรียนสังศศึกษาที่ใช้อยู่ หลัก
 เกณฑ์ครส่วนใหญ่ใช้ในการพิจารณาแบบเรียน และลักษณะของแบบเรียนที่ครูต้องการ
 ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 100 คน ที่สอนวิชาต่าง ๆ ในหมวดสังศศึกษา
 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์รวม 36 โรงเรียน
 ผลการวิจัยปรากฏว่าครส่วนใหญ่ใช้แบบเรียนของกรมวิชาการเป็นหลักโดยใช้แบบเรียน
 ของเอกชนประกอบ แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยทุกเล่มมีลักษณะการเรียบเรียงเนื้อหา
 วิชาอยู่ในเกณฑ์ การเสนอแบบเรียนและอุปกรณ์การสอนในแบบเรียนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี
 แต่การจัดทำรูปเล่มยังไม่ดีนัก ส่วนแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ทั่วไปนั้น การ
 เรียบเรียงเนื้อหาวิชา การจัดทำรูปเล่ม และอุปกรณ์การสอนในแบบเรียนอยู่ในเกณฑ์
 ดี การเสนอแบบเรียนมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่า คานการเรียบ
 เรียงเนื้อหาวิชาในแบบเรียนนั้น ควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้แต่ละบทต่อเนื่องกัน ให้
 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิวัฒนาการการปกครองของไทย คานการเสนอแบบเรียน
 ควรมีการเสนอหนังสืออุเทศและกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนรวมทั้งแทรกความรู้
 และข้อเท็จจริงใหม่ ๆ ไว้วางย คานอุปกรณ์การสอนในแบบเรียนควรมีการปรับปรุง
 ภาพประกอบโดยเฉพาะฉบับของกรมวิชาการ มีแผนที่ที่ถูกต้อง มีรายชื่อหนังสืออุเทศ
 คานการจัดทำรูปเล่มควรมีการปรับปรุงคุณภาพของปก กระดาษ ตลอดจนการจัดวาง
 รูปภาพ และผู้เรียบเรียงแบบเรียนควร เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาวิชา

8

วรรณ วลัยธานี, "ความคิดเห็นของครูสังศศึกษาเกี่ยวกับแบบเรียน
 มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพระนครและธนบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนก
 วิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514) (อัครสำเนา)

ปี พ.ศ. 2514 วัชรฯ คลายนาท⁹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอน
สังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมแบบประสม" มีวัตถุประสงค์ เพื่อ
ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนในโครงการพัฒนามัธยมศึกษาโรงเรียน
มัธยมแบบประสมแบบ 1 ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1-
2 - 3 จำนวน 260 คน และครูจำนวน 60 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า กิจกรรม
การสอนวิชาสังคมศึกษาที่ครูจัดทำทุกชั่วโมงคือการบรรยายเนื้อหาตามหลักสูตรและแบบ
เรียน ครูส่วนใหญ่ไม่ทราบภูมิหลังของผู้แต่งแบบเรียน เนื้อหาในแบบเรียนประวัติศาสตร์
ชั้น ม.ศ. 1 และ ม.ศ. 3 ละเอียดยเกินไป และไม่สัมพันธ์กับประสบการณ์ผู้เรียน ส่วน
ชั้น ม.ศ. 2 เนื้อหาว่างเกินไป ส่วนวาทะในแบบเรียนทุกระดับชั้น ยากแก่การตี
ความหมาย เนื้อหาบางเรื่องน้อยเกินไป ขาดภาพประกอบ แผนภูมิแผนที่ และรายชื่อ
หนังสืออุเทศ ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่า แบบเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งในการ
เรียนการสอน ครูและนักเรียนได้เสนอปัญหาการขาดแคลนแบบเรียน และปัญหาเรื่อง
คุณภาพของแบบเรียนเป็นอันดับแรก กระทรวงศึกษาธิการ จึงควรเร่งปรับปรุงแก้ไขโดย
ด่วน

ปี พ.ศ. 2514 เขาวภา สิงหะพันธุ์¹⁰ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการ
สอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนการช่างภาคการศึกษา 1" เพื่อ
ต้องการศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร สภาพการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ตลอด

⁹วัชรฯ คลายนาท, "ปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของ
โรงเรียนมัธยมแบบประสม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514) (อัครสำเนา)

¹⁰เขาวภา สิงหะพันธุ์, "ปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
ของโรงเรียน การช่างภาคการศึกษา 1" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชา
มัธยมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514) (อัครสำเนา)

จนปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลต่อครูและนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอนวิชานี้ ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 34 คน และนักเรียน 445 คน ในโรงเรียนที่กำหนดไว้ 14 โรงเรียน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียนสังคมศึกษา ปราภฏวาทครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่าเนื้อหาบางเรื่องในแบบเรียนสั้นเกินไป ข้อความบางตอนยากต่อการตีความหมาย ขาดการแนะนำแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า กระทรวงศึกษาธิการควรแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาให้เหมาะสมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ โดยเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งนักเรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านวิชาช่างต่อไปภายหน้า และการปรับปรุงหลักสูตรแบบเรียน ควรกระทำโดยสม่ำเสมอ

ปี พ.ศ. 2515 พรเพ็ญ ชีระกุล¹¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสอนวิชาประวัติศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกวิทยาศาสตร์ โรงเรียนราษฎร์ใน เขตนครหลวง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ศึกษาวิธีสอน ลักษณะการใช้อุปกรณ์การสอน และวิธีวัดผลของครู ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูจำนวน 18 คน และนักเรียนจำนวน 150 คน ในโรงเรียนสันติราษฎร์บำรุง โรงเรียนสตรีสันติราษฎร์บำรุง โรงเรียนอานวยศิลป์พระนคร โรงเรียนสมาคมโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนสตรีประเทืองวิทย์ ผลการวิจัยพบว่า เหตุที่ครูชอบสอนวิชาประวัติศาสตร์เพราะเป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นอย่างกว้างขวาง เหตุที่ไม่ชอบสอนเพราะอุปกรณ์การสอนหายาก และถ้ามีก็ใช้ลำบาก วิธีการสอนโดยทั่วไปของครูก็คือ การอธิบายบทเรียนตามหลักสูตรอย่างกว้างขวาง จากตำราหลาย ๆ เล่ม แล้วให้นักเรียนจดไว้ในสมุด หนังสืออ่านประกอบที่นักเรียนใช้คือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา เล่มอื่น นอกจากเล่มที่ใช้ประจำ แต่ส่วนมากภาษาในแบบเรียนไม่ชัดเจนและรัดกุม ทำให้ตีความหมายได้หลายอย่าง เนื้อหาในแบบเรียนมากเกินไป และไม่ตรงกันในบางตอน

¹¹พรเพ็ญ ชีระกุล, "การสอนวิชาประวัติศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแผนกวิทยาศาสตร์ โรงเรียนราษฎร์ใน เขตนครหลวง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) (อัครสำเนา).

ปี พ.ศ. 2515 ปราณี หัตถ์ถาด¹² ได้ทำการวิจัยเรื่อง "โปรแกรมการ
เรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
โปรแกรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและเปรียบเทียบลักษณะ
การจัดโปรแกรมระหว่างโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม
ไปยังครูวิชาสังคมศึกษาจำนวน 40 คน ในโรงเรียนรัฐบาลรวม 30 โรงเรียน ผลการ
วิจัยในด้านที่เกี่ยวกับแบบเรียนปรากฏว่า ในการเตรียมการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว
ครูส่วนใหญ่ศึกษาจากหลักสูตรและแบบเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้แบบเรียนของกรมวิชา
การโดยใช้ชุดเดิมซ้ำกันทุกปี ครูที่มีประสบการณ์น้อยมีแนวโน้มที่จะใช้แบบเรียนโดยเปลี่ยน
ใช้ชุดอื่นบ้าง นักเรียนในโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาลใช้แบบเรียนจำนวนเท่า ๆ กันคือ 1-
2 เล่ม ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่าการที่ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ทั้งในโรงเรียนราษฎร์และ
โรงเรียนรัฐบาลใช้แบบเรียนของกรมวิชาการนั้นอาจเป็นเพราะเห็นว่า การใช้แบบเรียน
ของกระทรวงศึกษาธิการนั้นปลอดภัยและยอมรับตามหลักสูตรที่วางไว้ ครูสังคมศึกษาควร
จะได้ทำการคัดเลือกแบบเรียนเอา โดยสำรวจแบบเรียนสังคมศึกษาที่มีอยู่ทั้งหมดแล้วนำ
มาเปรียบเทียบกัน ก็จะได้แบบเรียนเล่มที่ดีที่สุดมาใช้ ซึ่งจะเหมาะสมกว่าการที่ให้ฝ่าย
ผู้บริหารของโรงเรียนเป็นผู้พิจารณา เพราะครูสังคมศึกษาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางนี้มา
โดยตรง

ปี พ.ศ. 2515 สมนึก อ่องเอิบ¹³ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างความคิด
รวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" เพื่อ
ศึกษา สำรวจและวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษา

¹² ปราณี หัตถ์ถาด, "โปรแกรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) (อัครสำเนา)

¹³ สมนึก อ่องเอิบ, การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515). (อัครสำเนา)

ที่กระทรวงศึกษาธิการ อนุญาตให้ใช้ ในค่านการสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมือง
 คี เพื่อเป็นแนวทางและขอเสนอแนะในการปรับปรุงแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชา
 สังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหาในค่าน
 ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองคีซึ่งมีทั้งหมด 5 ค่าน แล้วนำแบบเรียน 15 เล่ม
 และหนังสืออ่านประกอบ 60 เล่ม มาอ่านและวิเคราะห์เนื้อหาโดยวิธีรอยเคแนน (Tally)
 แล้วรวมเป็นความถี่ (Frequency) นอกจากนี้ยังได้ออกแบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิและครู
 สังคมศึกษาจำนวน 7 คน เพื่อขอความเห็นและขอเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือ
 สังคมศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่า เนื้อหาของหนังสือสังคมนศึกษาระดับประถมศึกษาตอน
 ต้นยังไม่สามารถสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองคีค่านความรับผิดชอบในหน้า
 ที่ของพลเมือง ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย และความรู่เกี่ยวกับการปกครอง
 ทั่วไป เพราะเนื้อหาค่านเหล่านี้มีน้อย ทั้งจำนวนเรื่องและจำนวนเล่ม ที่มีอยู่บ้างก็
 บกพร่องทั้งในค่านการเรียบเรียงและใช้ภาษา ความรู้ที่มีในหนังสือไม่สอดคล้องกับสภาพ
 สังคมปัจจุบันและไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนเนื้อหาในค่านค่านนิยมและคำ
 สอนทางศาสนา การอยู่ร่วมกันในชุมชน ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมนั้น มี
 ปริมาณเพียงพอที่จะสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองคี ผู้วิจัยได้ให้ขอเสนอ
 แนะนำควรมีการพิจารณาการปรับปรุงเนื้อหาและการเรียบเรียงหนังสือสังคมนศึกษาเพื่อให้
 มีผลต่อการสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองคีในค่านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ
 ยิ่งขึ้น ให้มีเนื้อหาที่ส่งเสริมการใช้เหตุผล สามัญสำนึก โดยเปลี่ยนวิธีเรียบเรียงเนื้อหา
 ให้มี การอ้างอิงตัวอย่างจากของจริง เปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปราย ใช้ความคิดวิพากษ์
 มีใช้ใช้แต่ความจำอย่างเดียวนั้นการสร้างความคิดรวบยอดในเรื่องที่สำคัญและควรเพิ่ม
 เติมเปลี่ยนแปลงแบบเรียนให้ทันสมัยด้วย

ส่วนการวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องของชังพอ จะเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยครั้งนี้
คือ

ปี ค.ศ.1968 Donald Leon Bechtel¹⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of Selected Civic Attitudes in High School American History, Geography and Civic Textbooks, 1885-1914" โดยมีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์อเมริกัน ภูมิศาสตร์ และหน้าที่พลเมืองที่พิมพ์ตั้งแต่ปี ค.ศ.1885-1914 ผู้วิจัยนำแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการของแต่ละรัฐอนุมัติให้ใช้ในโรงเรียนมาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ ความรู้สึกชาตินิยมอเมริกัน (Americanism) ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมและคำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง แบบเรียนที่นำมาวิเคราะห์เป็นแบบเรียนประวัติศาสตร์ 37 เล่ม แบบเรียนภูมิศาสตร์ 29 เล่ม แบบเรียนวิชาการปกครอง 17 เล่ม และแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง 37 เล่ม ผลการวิจัยพบว่า ความรู้สึกชาตินิยมอเมริกันปรากฏในแบบเรียนประวัติศาสตร์มากกว่าแบบเรียนภูมิศาสตร์และหน้าที่พลเมือง แบบเรียนหน้าที่พลเมืองให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยไว้ค่อนข้างน้อย ส่วนแบบเรียนวิชาภูมิศาสตร์นั้นปรากฏว่าไม่มีทัศนคติของความเป็นพลเมืองใดแทรกอยู่เลย

ปี ค.ศ.1970 David Allan Welton¹⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Skill Development Exercises Found in Social Studies Textbooks and in Student Materials of "New Social Studies Programs for Grade Four, Five and Six" เพื่อต้องการทราบว่าการทำงานแบบฝึกหัดในแบบเรียนสังคมศึกษากับการทำงานแบบฝึกหัด

¹⁴ Donald Leon Bechtel, "An Analysis of Selected Civic Attitudes in High School American History, Geography and Civic textbooks 1885-1914" Dissertation Abstracts, Vol.29 No.9-10 (March-April, 1969) pp.2972A-2973A.

¹⁵ David Allan Welton, "An Analysis of the Skill Development Exercises Found in Social Studies Textbooks and in Student Materials of "New" Social Studies Program for Grade Four, Five and Six" Dissertation Abstracts, Vol.31 No.8 (February, 1971), p.3795-A.

ในโปรแกรมสังคมศึกษาแนวใหม่ (New Social Studies) ต้องอาศัยทักษะที่แตกต่างกันหรือไม่ ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานไว้ว่า แบบฝึกหัดในแบบเรียนสังคมศึกษาและแบบฝึกหัดในโปรแกรมสังคมศึกษาแนวใหม่ไม่มีความแตกต่างกัน ตัวอย่างประชากรคือนักเรียนเกรด 4, 5 และ 6 ผู้วิจัยได้ดำเนินงานโดยแบ่งตัวอย่างประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ๆ หนึ่งให้ทำแบบฝึกหัดในแบบเรียนสังคมศึกษา และอีกกลุ่มหนึ่งให้ทำแบบฝึกหัดในโปรแกรมสังคมศึกษาแนวใหม่ ต่อจากนั้นได้นำผลมาวิเคราะห์ จากการวิจัยพบว่า การทำแบบฝึกหัดในแบบเรียนทั้ง 2 ประเภทจำเป็นต้องอาศัยทักษะที่ต่างกัน การทำแบบฝึกหัดในโปรแกรมสังคมศึกษาแนวใหม่ต้องใช้ทักษะด้านความเข้าใจ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลมากกว่า ส่วนทักษะด้านการนำไปใช้ของใช้เท่าเทียมกัน และทักษะด้านความรู้ต้องใช้ในการทำแบบฝึกหัดในแบบเรียนสังคมศึกษามากกว่า ผู้วิจัยสรุปว่า การทำแบบฝึกหัดในโปรแกรมสังคมศึกษาแนวใหม่ต้องการทักษะหลายด้านในระดับสูงกว่าการทำแบบฝึกหัดในแบบเรียนสังคมศึกษา และลักษณะหลักสูตรสังคมศึกษาแนวใหม่มีส่วนประกอบ 2 ด้าน คือ ส่วนประกอบด้านสติปัญญา (Cognitive Component) และส่วนประกอบด้านวิธีดำเนินการ (Procedural Component)

ปี ค.ศ. 1970 Loren J. Thompson¹⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Usefulness of the Schwab Model to Identify a Structure of Knowledge in Selected American History Textbooks" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกัน โดยใช้ Schwab Model เป็นเครื่องมือ (Schwab เป็นนักการศึกษาที่สนับสนุนทฤษฎี Structure of Knowledge ของ Jerome Bruner) ผลการวิจัยพบว่าผู้แต่งแบบเรียนส่วนใหญ่ยังเสนอเนื้อหาแบบบรรยายเรื่องราว (Narrative) และมีได้ใช้หลักเกณฑ์พื้นฐานของ Structure of Knowledge ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ผู้แต่งแบบเรียนประวัติศาสตร์ควรใช้หลัก Structure of Knowledge ที่กล่าวไว้ว่า ความยากง่ายของเนื้อหาการเรียนขึ้นอยู่กับ

¹⁶ Loren J. Thompson, "The Usefulness of the Schwab Model to Identify a Structure of Knowledge in Selected American History Textbooks" Dissertation Abstracts, Vol. 32 No.1 (July, 1971), p.315 - A.

วิธีจัดเนื้อหา ถ้ามีวิธีจัดเนื้อหาที่เหมาะสมก็จะสามารถสอนเนื้อหาของวิชาให้แก่เด็กได้ การจัดเนื้อหาในแบบเรียนประวัติศาสตร์อาจทำได้โดยการจัดให้เรียนหลักเกณฑ์สำคัญ ๆ ที่เป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ควรผสมผสานแนวคิดของการไต่สวน และการวิเคราะห์เข้าไว้ด้วยกัน

ปี ค.ศ.1970 Jewel May Baldock¹⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study

of the Extent to Which Selected Social Science Concepts Are

Included in Intermediate Grade Social Studies Textbooks" โดยมีวัตถุประสงค์

ประสงค์เพื่อวิเคราะห์และศึกษาแนวคิดของหมวดวิชาสังคมศาสตร์ซึ่งปรากฏในแบบเรียนสังคมศึกษา เครื่องมือในการวิจัยเป็นรายการ (list) "การรวบรวมความคิดจากสาขาวิชาต่าง ๆ" (Organizing Ideas from the Disciplines) ของ John Jarolimek ซึ่งเป็นรูปตารางวิเคราะห์แบบ Check list ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดของหมวดวิชาสังคมศาสตร์ ปรากฏในแบบเรียนแต่ละเล่มแต่ละระดับมากน้อยต่างกันคือ สาขาวิชามานุษยวิทยา เน้นมากในเกรด 5 รองลงมาคือเกรด 6 และเกรด 4 ตามลำดับ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เน้นมากในแบบเรียนเกรด 4,5 และ 6 ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมปรากฏว่าแบบเรียนสังคมศึกษาทั้ง 3 ระดับแทรกแนวคิดสาขาวิชาภูมิศาสตร์ไว้มากที่สุด รองลงมาคือประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยาตามลำดับ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เนื่องจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าแบบเรียนสังคมศึกษามีได้แทรกแนวคิดของสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งถือว่าสำคัญไว้ครบถ้วน เพราะฉะนั้นครูจึงควรได้รับการอบรมและมีโอกาสศึกษางานในสาขาวิชาเหล่านี้ เพื่อให้มีความรู้เพียงพอที่จะถ่ายทอดแก่นักเรียน ผู้แต่งแบบเรียนควรแทรกแนวคิดของหมวดสังคมศาสตร์ไว้ในแบบเรียนสังคมศึกษา ควรมีการจัดทำคู่มือครู ตลอดจนมีการสร้างเกณฑ์เพื่อตรวจสอบแบบเรียนสังคมศึกษาแต่ละเล่มว่ายังขาดการให้แนวคิดในสาขาวิชาใด

¹⁷Jewel May Baldock, "A Study of the Extent to Which Selected Social Science Concepts Are Included in Intermediate Grade Social Studies Textbooks" Dissertation Abstracts, Vol.31 No.11 (May,1971), p.5668-A.

ปี ค.ศ.1971 John Strother Gaines¹⁸ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Treatment of Mexican-American History in Contemporary American High School Textbooks" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดค้านความเที่ยงตรง (Validity) ของเนื้อหาในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกันระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับพวก Mexican-American ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาวสเปน และชาวอังกฤษในแง่ประชากร สถาบันและวิถีชีวิต ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานในการวิจัยไว้ดังนี้คือ เนื้อหาเกี่ยวกับ Mexican-American หลายตอนในแบบเรียนประวัติศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหรัฐอเมริกาได้ถูก (1) ลดความสำคัญลง (2) ถูกบิดเบือน และ (3) ถูกตัดทิ้งไป เพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้สำรวจแบบเรียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งใช้ตามโรงเรียนจำนวน 10 เล่ม และหนังสือประวัติศาสตร์อื่น ๆ อีก 4 เล่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างมีระบบ ผลการวิจัยพบว่ามีความสอดคล้องและเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ทุกประการ โดยเฉพาะสมมุติฐานข้อ 3 ปรากฏว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือเนื้อหาในแบบเรียนยังขาดรายละเอียดและถูกตัดทิ้งเกี่ยวกับการอพยพของพวก เม็กซิกัน ชนกลุ่มน้อยซึ่งมีเชื้อสาย Mexican-American กรณี boycott การซื้อขายของ ฯลฯ นอกจากนี้การเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ยังแสดงให้เห็นว่ามีการบิดเบือน โดยเฉพาะในเรื่องภูมิภาค สัญชาติ และวัฒนธรรม ผู้แต่งมีอคติต่อชาวสเปน, เม็กซิกัน และยกย่องพวกอื่นเกินเกินควร ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่า เนื่องจากการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอิทธิพลของมรดกทางวัฒนธรรมของพวก Mexican-American ในแบบเรียนยังไม่สมบูรณ์ จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข

¹⁸ John Strother Gaines, "The Treatment of Mexican-American History in Contemporary American High School Textbooks" Dissertation Abstracts, Vol.32 No.8 (February, 1972); p.4240 - A.

ปี ค.ศ.1971 Aletha C. Pitts-Scarangelo¹⁹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง

"A Study in Developing Critical Thinking Through a Text in Elementary School Social Studies" เพื่อต้องการทราบว่าแบบเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งมีสถานการณ์แก้ปัญหาแทรกอยู่ด้วยนั้น จะช่วยพัฒนาความคิดของเด็กหรือไม่ แบบเรียนชนิดนี้จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาและข้อเท็จจริงหรือไม่ เพียงใด เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบเรียนประวัติศาสตร์ เกรก 4 เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มลรัฐ Delaware แบ่งเป็น 12 บท การเรียงเนื้อหาเป็นแบบตามลำดับเวลา (Chronological Arrangement) และมีสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความคิด (Thought-provoking situation) แทรกอยู่ทุกหน้า ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนจาก 5 โรงเรียนซึ่งได้รับเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยแบ่งตัวอย่างประชากรเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มทดลองมี 128 คน กลุ่มควบคุมมี 126 คน กลุ่มควบคุมให้ใช้แบบเรียนที่มุ่งให้ความรู้ด้านเนื้อหาและข้อเท็จจริงอย่างเดียว ส่วนกลุ่มทดลองให้ใช้แบบเรียนที่ให้ความรู้ด้านเนื้อหาข้อเท็จจริง และมีสถานการณ์แก้ปัญหาแทรกอยู่ด้วย ต่อจากนั้นให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ทำแบบทดสอบการใช้ความคิดวิพากษ์ (Test of Critical Thinking) และแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์มลรัฐ Delaware (The Delaware Test) ผลปรากฏว่าสหสัมพันธ์ระหว่าง Test of Critical Thinking และ The Delaware Test ของกลุ่มทดลองอยู่ในระดับสูง ในขณะที่ของกลุ่มควบคุมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงถึงผลดีของการใช้แบบเรียนที่ให้ทั้งความรู้ และการพัฒนาความคิด

¹⁹ Aletha C. Pitts - Scarangelo, "A Study in Developing Critical Thinking Through A Text in Elementary School Social Studies" Dissertation Abstracts, Vol. 32 No.11 (May, 1972), p.6296 - A.

ปี ค.ศ. 1972 Kenneth Reuben Durham²⁰ ได้ทำการวิจัยเรื่อง

"A Survey of All American History Textbooks Adopted for the Public High Schools of Texas From 1919 to 1970" เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนรัฐบาลในสหรัฐอเมริกา 5 เรื่อง คือ การใช้คำบรรยาย การใช้ภาพประกอบ เนื้อหา วิธีการเขียน และค่านำ ผู้วิจัยได้นำแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่พิมพ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1919-1970 จำนวน 20 เล่ม มาทำการวิเคราะห์ผลการวิจัยปรากฏว่า การใช้คำบรรยายในแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ มีแนวโน้มที่จะแสดงบันทึกหรือหลักฐานขั้นต้น หรือแหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) มากขึ้น แบบเรียนที่พิมพ์ระยะหลัง ๆ มีจำนวนภาพประกอบต่อเล่มโดยเฉลี่ยลดลง แต่มีการใช้ภาพสีเพิ่มขึ้น ด้านเนื้อหาในแบบเรียนนั้น เนื้อหาที่เพิ่มขึ้นมี 15 เรื่อง เช่น สันติภาพของโลก ประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรม ชีวิตประวัติบุคคลสำคัญของชาติ นิโกรอิสระ (the free Negro) ความสัมพันธ์ทางดินแดน ฯลฯ ส่วนเนื้อหาที่ลดลงมี 12 เรื่อง เช่น การปกครองแบบอาณานิคม สงครามและการป้องกันประเทศ ความเป็นมาของยุโรป ทาส ศาสนา การเคลื่อนย้ายสู่ตะวันตก ฯลฯ ส่วนวิธีการเขียนแบบเรียน ปรากฏว่า แบบเรียนที่พิมพ์ในระยะตั้งแต่ ค.ศ. 1967 เป็นต้นมา มีเนื้อหาใหม่ ๆ ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยเพิ่มขึ้น 43.15% และมีการเน้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดมากกว่าการท่องจำถึง 80.19% นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า แบบเรียนจำนวน 6 ใน 20 เล่มที่พิมพ์ครั้งล่าสุดไม่มีค่านำ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า แบบเรียนประวัติศาสตร์อเมริกันที่ตีพิมพ์ในระดับมัธยมศึกษาควรมีการเรียบเรียงเนื้อหาที่ถูกต้องเหมาะสม มีการใช้หลักฐานขั้นต้นประกอบการเรียน มีแผนที่และภาพถ่ายต่าง ๆ ทั้งสีหรือขาวดำพร้อมคำอธิบายประกอบ

²⁰ Kenneth Reuben Durham, "A Survey of All American History Textbooks Adopted for the Public High Schools of Texas from 1919 to 1970 Dissertation Abstracts, Vol.32 No.7 (January, 1972), p.3737-A.

ปี ค.ศ.1972 Masamitsu Tamashiro²¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Treatment of Selected Aspects of United States - Japan Relations from 1905 to 1960 as Found in High School History Textbook of Both Nations" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้สำนวนภาษาของผู้อัปเดตแบบเรียนประวัติศาสตร์ (2) วิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ของทั้ง 2 ประเทศ ตัวอย่างประชากรคือแบบเรียนประวัติศาสตร์ซึ่งนิยมใช้มากที่สุดในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่นประเทศละ 8 เล่ม ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบของแบบเรียนประวัติศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีขนาดใหญ่กว่าของประเทศญี่ปุ่นถึง 4 เท่า แต่ปริมาณหน้ากระดาษซึ่งกล่าวถึงเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศใกล้เคียงกัน ส่วนวิธีการเสนอเนื้อหาแสดงว่าผู้แต่งมีอคติเรื่องเชื้อชาติ โดยเฉพาะในเนื้อหาตอนที่กล่าวถึงสงครามแปซิฟิก ลักษณะของอคติที่แสดงออกมี 2 ประการคือ ไม่กล่าวถึงเรื่องราวตอนนั้นเลยประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง คือ เสนอเนื้อหาตอนนั้นแต่ผิดข้อเท็จจริง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการวิจัยครั้งก่อน ๆ ที่พบว่าผู้อัปเดตแบบเรียนประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา และ ประเทศญี่ปุ่นมิได้แสดงทัศนคติที่เป็นกลาง

²¹ Masamitsu Tamashiro, "An Analysis of the Treatment of Selected Aspects of United States - Japan Relation from 1905 to 1960" Dissertation Abstracts, Vol.33 No.4 (October, 1972), p.1476 - A.

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้เกี่ยวกับงานด้านการเขียนอื่นๆ. ที่กล่าวถึงลักษณะของแบบเรียน
ที่ดี เกณฑ์ในการเลือก พิจารณาและประเมินค่าแบบเรียน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

Wesley²² ได้กล่าวถึงลักษณะแบบเรียนที่ดีไว้ดังนี้

1. ควรมีเนื้อเรื่อง คำอธิบาย รูปภาพ กิจกรรม แบบฝึกหัด สอดคล้อง
กับวัตถุประสงค์ของวิชานั้น ๆ

2. ควรมีเนื้อเรื่องครบถ้วนตามหลักสูตร ขอความกระตือรือร้น คำอธิบาย
ชัดเจน เข้าใจง่าย

3. ส่วนนภาษาที่ใช้สละสลวยเหมาะกับวุฒิภาวะของผู้เรียน มีการจัดระเบียบ
วางลำดับบทเรียนก่อนหลังตามหลักวิชา เพื่อความสะดวกต่อการเรียนการสอน แบ่งบท
เรียนออกเป็นหน่วย มีเนื้อหาวิชาเหมาะสมที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในแต่ละหน่วย
ได้ในเวลาอันสมควร มีเวลาทบทวนและหาความรู้เพิ่มเติมได้

Samuel Brodbelt²³ ได้กล่าวถึง เกณฑ์ในการเลือกแบบเรียนสังคมศึกษาว่า
ผู้เลือกควรทราบจุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการสอนสังคมศึกษา คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็น
พลเมืองที่รู้จักคิดไตร่ตรอง เลือกและตัดสินใจอย่างฉลาดโดยไม่ขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
ตามรูปแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ควรพิจารณาไปถึงเป้าหมาย
และวัตถุประสงค์ของสาขาวิชาอื่น ๆ ในหมวดสังคมศาสตร์ด้วย เกณฑ์ในการเลือกแบบ
เรียนมีดังนี้

1. รายละเอียดที่เป็นพื้นฐานทั่วไป พิจารณาสั่งต่อไปนี้คือ คุณสมบัติและประส-
บการณ์ของผู้แต่ง ปีที่แต่งและพิมพ์แบบเรียน ราคา รูปเล่ม และจำนวนหน้า

22

Edgar Bruce Wesley, Teaching Social Studies in High School
(Boston:D.C.Health, 1950) p. 237.

23

Samuel Brodbelt, "Using Mathematical Criteria for Selecting
Social Studies Textbooks," The Clearing House, Vol. 46 (April, 1972) pp.
487 - 492.

2. เนื้อหา (Content) ควรให้ข้อมูลจากทุกสาขาในหมวดสังคมศาสตร์ ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง แทรกประเด็นโต้แย้ง (Controversial issues) ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

3. พัฒนาการ คิดอย่างใช้วิจารณญาณ วิเคราะห์ปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ โดยวิธีวิทยาศาสตร์ ให้ข้อมูลแกผู้อ่านอย่างพอเพียงและหลายด้านทั้งในทางสนับสนุนและคัดค้าน เพื่อช่วยในการตัดสินใจ แบบเรียนมีคำถามที่กระตุ้นให้คิด เสนอแนะกิจกรรม โครงการ และการค้นคว้าเพิ่มเติม

4. ความน่าอ่าน (Readability) ให้ข้อคิดที่สมเหตุสมผล การเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเป็นไปอย่างน่าสนใจ ตัวอักษรขนาดพอเหมาะ มีหลายลักษณะให้สังเกตได้ง่าย ของพิมพ์มีจังหวะให้อ่านได้สะดวก ตัวพิมพ์ชัดเจนไม่เลอะเลือน อยู่บนกระดาษที่มีคุณภาพดี

5. เครื่องช่วยประกอบ เช่น แผนที่ แผนภูมิ แผนผัง ภาพประกอบ บทนำ สารบัญ วรรชนี ภาคผนวก อภิธานศัพท์ เชิงอรรถ บทสรุป และบรรณานุกรม

National Council of Educational Research and Training²⁴

ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการประเมินแบบเรียนสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของแบบเรียน

1.1 ควรส่งเสริมเป้าหมายของชาติ เช่น ประชาธิปไตย ความสามัคคี ความมั่นคงปลอดภัย ความกินดีอยู่ดี ฯลฯ

1.2 ควรส่งเสริมค่านิยมทางศีลธรรม (Moral Value) เช่น ความนิยมชมชอบสิ่งดีงาม ความซื่อสัตย์ มีวินัย และยุติธรรม

24

National Council of Educational Research and Training,
Preparation and Evaluation of Textbooks in Social Studies, (New Delhi: United India Press, 1970), pp.48-57.

1.3 พัฒนาบุคลิกภาพทุกคนของผู้เรียนโดยให้ทั้งความรู้ ทักษะ เจตนาารมณ์ของการใฝ่สวน (Spirit of Enquiry) และทัศนคติที่พึงปรารถนา

1.4 สัมพันธ์กับลักษณะ (Characteristics) ภูมิหลัง และระดับสติปัญญาของผู้เรียน

1.5 แบบเรียนควรให้ประโยชน์แก่ครูในด้านการวางแผนการสอนประจำวัน แนะนำกิจกรรมในชั้นเรียน ใช้เป็นหนังสืออ้างอิง และช่วยประเมินสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน

1.6 แบบเรียนควรให้ประโยชน์แก่นักเรียนสำหรับการเตรียมบทเรียนล่วงหน้า เป็นคู่มือสำหรับการทบทวน ทำการบ้าน และเตรียมตัวสอบ ตลอดจนเป็นหนังสือสำหรับอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน และค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

2. คุณสมบัติด้านวิชาการ (academic aspect) ของแบบเรียน

2.1 มีการคัดเลือกเนื้อหาอย่างเหมาะสม เช่น สัมพันธ์กับหลักสูตร สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษา สัมพันธ์กับเป้าหมายของชาติและสังคม ส่งเสริมค่านิยมทางศีลธรรม เหมาะกับความสนใจและความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ สัมพันธ์กับความรู้เดิมของนักเรียน ให้อ่านละเอียดถูกต้อง มีความทันสมัย ฯลฯ

2.2 มีการจัดลำดับและเสนอเนื้อหาอย่างเหมาะสม คือจัดลำดับเป็นหน่วยบท และ ตอน ซึ่งต่อเนื่องกันอย่างสมเหตุสมผล ส่วนการเสนอเนื้อหานั้นควรมีแบบ (Style) ต่าง ๆ กัน ช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีการยกตัวอย่างและใช้ภาพประกอบ เพื่อให้เข้าใจและเกิดจินตนาการ (Imagination) การตั้งชื่อเรื่อง (Title) ของแต่ละบทควรสั้น ได้ความหมาย และน่าสนใจ

2.3 การใช้ภาษาเหมาะสม กล่าวคือ มีความถูกต้องในด้านการใช้สำนวนและคำสะกด รูปประโยคสั้น และเข้าใจง่าย ใช้ศัพท์เฉพาะ (Technical Terms) ซึ่งเป็นที่ยอมรับตลอดจนมีการอธิบายศัพท์เฉพาะ เหล่านั้นในแบบเรียนด้วย

2.4 ความเหมาะสมของภาพประกอบซึ่งควรพิจารณาในด้านต่อไปนี้คือ มีจุดมุ่งหมาย (purposefulness) มีความถูกต้องชัดเจน มีขนาดเหมาะสม สัมพันธ์กับเนื้อหาในแบบเรียน คำอธิบายประกอบ และการจัดวางภาพเหมาะสม ภาพมีหลายชนิด มีสีสันทัน และ

ช่วยให้แบบเรียนมีความหมายขึ้น

2.5 ความเหมาะสมของแบบฝึกหัดในแบบเรียน แบบฝึกหัดควรมีหลาย ๆ แบบ มีจำนวนเพียงพอ ช่วยสรุปสาระสำคัญ ส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ส่งเสริมเจตนารมณ์ของการใฝ่รู้ (Spirit of Enquiry) สัมพันธ์กับเนื้อหาส่วนใหญ่ของแต่ละบท แนะนำกิจกรรมซึ่งส่งเสริมนิสัย ทักษะคิดและพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ช่วยประเมินสัมฤทธิผลของนักเรียน ตลอดจนช่วยให้ครูสามารถวางแผนโปรแกรมการสอนวิชาสังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

3. ลักษณะภายนอกและสภาพทั่วไป (Physical Features) ของแบบเรียน ขนาดของรูปเล่มที่เหมาะสมคือ $7 \frac{1}{4}$ นิ้ว x $9 \frac{1}{2}$ นิ้ว มีความยาวของบรรทัดพิมพ์และช่องว่างระหว่างบรรทัดที่นักเรียนสามารถกวาดสายตาได้สะดวกขณะอ่าน มีการเว้นขอบ (margin) รอบข้อความในหน้าหนังสือ เพื่อความสวยงามและสะดวกในการอ่าน ตัวพิมพ์ที่ใช้ควรมีขนาดต่าง ๆ กัน เพื่อเน้นความสำคัญเมื่อจะขึ้น บท ตอน หรือ หัวข้อใหม่ หรือเมื่อกล่าวถึงชื่อเรื่องและศัพท์เฉพาะ หน่วยวัดตัวพิมพ์ตามหลักสากลเรียกว่า Points $1 \text{ Point} = \frac{1}{72}$ นิ้ว สำหรับนักเรียนชั้น ม.ศ.1 ขนาดตัวพิมพ์ในเล่มโดยทั่วไปไม่ควรต่ำกว่า 10 Points ส่วนกระดาษที่ใช้พิมพ์ควรมีความหนาและสีสะอาดตา ภาพประกอบมีขนาดพอเหมาะกับหน้ากระดาษ น่าสนใจและวางไว้อย่างที่ ปกของแบบเรียนควรมีสีสัน ดึงดูดความสนใจ หนาแน่น และแสดงแกนหรือสาระสำคัญ (Theme) ของเรื่องราวในแบบเรียน นอกจากนี้แบบเรียนควรมีหน้าปกใน (Title Page) ซึ่งกล่าวถึงชื่อผู้แต่ง ปิธิสิทธิ์ ปิธีพิมพ์ ราคา คุ่มือการ (Acknowledgement) ตลอดจนมีหน้าคำนำ สารบัญ อภิธานศัพท์ที่ถูกต้องด้วย

Arthur S. Nichols และ Anna Ochoa²⁵ ให้ความสำคัญในการประเมินแบบเรียนสังคมศึกษาว่า เกณฑ์ซึ่งประเมินแบบเรียนควรมาจากปรัชญาและเป้าหมายซึ่งนิยามขึ้น

²⁵ Arthur S. Nichols and Anna Ochoa, "Evaluating Textbooks for Elementary Social Studies : Criteria for the Seventies" Social Education, Vol.35 (March, 1971), pp.290-294.

เพื่อโปรแกรมวิชาสังคมศึกษาโดยเฉพาะ โปรแกรมสังคมศึกษาที่มีประโยชน์ควรมีส่วนประกอบ 2 ด้านคือ

1. สารด้านความรู้ (Knowledge Component)
 - 1.1 ความรู้ที่ปรากฏในแบบเรียนสนับสนุนความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสังคม (Social Issues) หรือไม่
 - 1.2 เนื้อหาในแบบเรียนเน้นให้คิดแนวคิดในหลายสาขาวิชาหรือไม่
 - 1.3 ท้นต่อเหตุการณ์ กล่าวถึงความรู้ และข้อค้นพบใหม่ ๆ หรือไม่
 - 1.4 การเสนอเนื้อหาถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด ผู้แต่งแสดงทัศนะเป็นกลางหรือไม่
2. สารด้านสติปัญญา (Intellectual Component)
 - 2.1 ส่งเสริมให้เกิดการตั้งปัญหา (Inquiry) และค้นคว้าเพิ่มเติมหรือไม่
 - 2.2 คำถามในแบบเรียนกระตุ้นให้ใช้ความคิดหรือไม่ หรือเป็นเพียงคำถามตามข้อเท็จจริงซึ่งอาศัยเพียงความจำเท่านั้น
 - 2.3 เนื้อหามีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียนหรือไม่
 - 2.4 ช่วยพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจอย่างใช้วิจารณญาณหรือไม่

ไวดังนี้ Karl U. Smith²⁶ ได้กล่าวถึงหลักในการวัดคุณค่าของภาพประกอบแบบเรียน

1. ภาพประกอบควรตรงตามจุดประสงค์ของเนื้อเรื่อง
2. ภาพประกอบควรมีเรื่องสำคัญเพียงเรื่องเดียว
3. มีความชัดเจน และตรงกับความเป็นจริง

²⁶Karl U. Smith, "The Scientific Principle of Textbook Design and Illustration" A.V.Communication Review, (Department of Audio-Visual Instruction, Winter, 1966), pp.27-29.

4. เหมาะสมกับวัยและความสนใจตลอดจนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน

5. มีขนาดเหมาะสมและมีลักษณะที่แสดงอาการ คล้ายกับเคลื่อนไหวมีชีวิต
จิตใจ (Depict Action)

6. ควรเป็นภาพสี เพราะสีจะช่วยในการเรียนรู้ เพิ่มความสนใจและให้ความเป็นจริงได้ดีกว่าภาพขาวดำ

7. คำบรรยายภาพควร เขียนให้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

8. ควรมีศูนย์กลางในภาพด้วย จุดสนใจจะตอ่งใหญ่สะกดตา มีความหมายง่าย ไม่มีรายละเอียดยุ่งยากซับซ้อน

9. ลักษณะหรือส่วนสำคัญของภาพ ควรอยู่ตรงกลางหรือใกล้มุมซ้ายของภาพ

10. แบบเรียนควรมีจำนวนภาพ ประกอบราวครึ่งหนึ่งของเล่มจึงจะได้ผลเต็มที่

สิรินทร์ ชวงโชติ และ อรสา กุมารี ปุ่กหุด²⁷ กล่าวถึงคุณสมบัติของแบบเรียนที่ดี

ว่า

1. ควรมีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรและประมวลการสอนตามวิชาและชั้นที่กำหนด

2. ควรมีความถูกต้องเที่ยงตรงในเรื่องต่อไปนี้ ให้ข้อเท็จจริงถูกต้อง ตัวสะกด การันต์ถูกต้อง การแบ่งวรรคตอนและการย่อหน้าถูกต้อง ใ้ภาพประกอบที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและดูแลแสดงทัศนะ เป็นกลาง

3. ให้ทั้งสาระด้านความรู้และสาระด้านสติปัญญา

4. เนื้อหาในแบบเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

5. ใช้สำนวนภาษาที่ชวนอ่านและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน

6. มีภาพประกอบที่ชัดเจนและสวยงาม

²⁷สิรินทร์ ชวงโชติ และ อรสา กุมารี ปุ่กหุด, "แนวทางในการพิจารณาแบบเรียน" เอกสารการสัมมนาเพื่อการส่งเสริมการขาย ณ หอสมุดฝ่ายวิชาการ ห้างฯ ไทยวัฒนาพานิช, 2512 (พิมพ์คัด).

7. การจัดรูปแบบของแบบเรียนมีความเหมาะสม
8. มีเครื่องช่วยประกอบต่าง ๆ เช่น สารบัญ เชิงอรรถ อภิธานศัพท์ แผนที่ แผนภูมิ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเลือกและประเมินแบบเรียนดังกล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน คือมีการพิจารณาคูสมบัติที่สำคัญของแบบเรียนใน 2 ประการ ได้แก่ คุณค่าทางด้านเนื้อหาวิชาการในแบบเรียนและลักษณะภายนอก หรือ การจัดทำรูปเล่มของแบบเรียน ผู้วิจัย ได้ตั้งเกณฑ์ขึ้นใหม่โดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นพื้นฐาน เพื่อประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย